

Asia: VM183:00/2017 ja VM/1631/03.01.00/2018

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi julkisen hallinnon tiedonhallinnasta sekä eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Ehdotettu laki koskettaa Turun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa tehtävää tutkimusta ja opetusta. Tiedekunta keskittyy lausunnossaan niihin kohtiin lakiesitystä, jotka vaikuttavat näiden keskeisten toimintojen tulevaisuuteen. Tiedekunta pitää hyvänä, että tiedonhallintaan liittyvää säännöstelyä selkeytetään ja ajantasaistetaan. Lakiesitys on kuitenkin monella tapaa ongelmallinen eikä sen vaikutuksia ole arvioitu riittävästi.

2. Arvionne lukuun 2 Nykytila

-

3. Arvionne lukuun 3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

-

5. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 1 yleiset säännökset (pykälät 1-4 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

6. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 2 Julkisen hallinnon tiedonhallinnan yleinen ohjaus (pykälät 5-9 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Luonnoksessa ehdotetaan perustettavaksi uusi toimielin, julkisen hallinnon tiedonhallintalautakunta, jonka tehtävänä olisi päättää arkistoitavista ja tuhottavista tietoa-aineistoista. Aineistojen arvonmääritys ja siten tulevaisuuden tutkimuslähteiden määrittely on erittäin vaativa ja laaja-alainen tehtävä. Tiedonhallintalautakunnan puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja olisivat juristeja, ja lautakunnan yhdestätoista muusta jäsenestä kolme voisi olla tieteellisen tai historiallisen tutkimuksen edustajia. Lautakunta nimitettäisiin kolmen vuoden välein. Ratkaisu on byrokraattinen, ehdotetussa lautakunnassa ei syntyisi tiedollista jatkuvuutta eikä sen enemmistöllä olisi osaamista kansallisen kulttuuriperinnön pohjalta tehtävästä tutkimuksesta. Esityksen perusteluissa lukee, miten lautakunta arkistoinnin toteuttajasta riippumattomana elimenä kykenee parhaiten

arvioimaan, ”miltä osin arkistointiin liittyy uusia tietoaineistotarpeita palvelemaan kulttuuriperinnön säilyttämistä sekä tutkimustoimintaa”. Tutkimustoiminnan tarpeista nyt ja myös tulevaisuudessa on kuitenkin paras asiantuntemus kokeneilla tutkijoilla itsellään.

Valmisteilla oleva tiedonhallintalaki on niin ikään johtamassa siihen, että kukin viranomaisen päättää itse, säilytetäänkö henkilötietoa sisältävää aineistoa pysyvästi. Tämä voi johtaa aineistojen tuhoamiseen varmuuden vuoksi, minkä seurauksena menetetään arvokasta, aikaamme koskevaa aineistoa. Pysyvästi arkistoitavien asiakirjojen sisältämien henkilötietojen laaja tuhoaminen ei ole tarpeen: tutkijoilla on kattavat eettiset säännöt henkilötietoa sisältävän aineiston käsittelystä, ja Kansallisarkistolla on hyvät käytänteet tällaisen aineiston arkistoinnista.

7. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 3 Tiedonhallinnan suunnittelu ja kuvaaminen (pykälät 10-12 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Lakiluonnoksen mukaan tiedonhallintalautakunta tekee päätöksiä tiedonhallintayksiköittäin. Näin esimerkiksi kullekin kunnalle tehtäisiin erikseen päätökset arkistoitavasta materiaalista. Tämä vaikeuttaa yhtenäisen tietoaineiston muodostumista ja siten tulevaa tutkimusta.

8. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 4 Tietoturvallisuus (pykälät 13-18 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

9. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 5 Turvallisuusluokittelu (pykälät 19-22 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

10. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 6 Asian ja palvelujen tiedonhallinta (pykälät 23-26 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

11. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 7 Tietoaineistojen muodostaminen ja sähköinen luovutustapa (pykälät 27-31 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

12. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 8 Tietoaineistojen säilyttäminen ja arkistointi (pykälät 32-38 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

Kansallisen kulttuuriperinnön kannalta arvokkaan aineiston tallentaminen mainitaan lakiluonnoksessa usein, mutta käytännön keinot jäävät epäselviksi.

Esityksen mukaan keskeisiä tulevan tutkimuksen rakennuspuita ovat ”viranomaisten tuottamat toimintakertomukset, tilastot ja muut selvitykset”. Jos ilmiö on kuvattu tilastollisesti, esitys edellyttää erityisperusteita muunlaiselle arkistoinnille. Silloin on perusteltava, ”mistä syystä tilastokäyttöön kerätty aineisto ei ole riittävää yhteiskunnan olosuhteita kuvaaviksi tiedoiksi myöhemmin tapahtuvaa tieteellistä tai historiallista tutkimusta varten”. Ehdotettu laki vaarantaisi

yksilön historian ja kokemusten tutkimisen, sillä ”mitä yksilökohtaisemmasta päätöksestä on kysymys, sitä vähemmän sillä on merkitystä yksittäisenä asiakirjana”. Yksilön historiaa ei pidetä esityksessä ”olennaisena” suhteessa viranomaispäätöksentekoon.

Tähän asti suomalainen tutkimus on voinut tukeutua yhtenäisin menetelmin koottuun, laajaan ja myös yksittäisen ihmisen historian ja kokemukset huomioon ottavaan arkistoaineistoon. Samalla humanistinen tutkimus on entistä määrätietoisemmin pyrkinyt antamaan äänen myös tavallisille ihmisille. Nykytutkimus korostaa, että on tärkeää saada kunkin ajan yhteiskunnallinen ja kulttuurinen menneisyys esiin kattavasti häviäjiä ja heikkoja unohtamatta.

13. Kommentit ja huomiot lakiehdotuksen lukuun 9 Erinäiset säännökset (pykälät 39-40 ja niiden yksityiskohtaiset perustelut)

-

14. Muut huomiot

Suomalainen historian- ja kulttuurintutkija on tähän asti voinut olla ylpeä kotimaisesta arkistolaitoksesta. Monissa maissa julkishallinnon arkistot ovat kaoottiset tai hajallaan. Suomessa historian aineistosarjat ovat hyvin hoidetut, kattavat, luokitellut ja valvotut, sillä Kansallisarkisto on ohjannut niiden arkistointia. Vaikka digitalisaatio on muuttanut aineistojen arkistointia, hallintaa ja tutkimusta, Kansallisarkiston asiantuntemus ja sen tieteelliset ja hallinnolliset yhteydet ovat ylivoimaisia. Pitkän aikavälin tarkastelussa on tärkeää, että lähdesarjat ovat pitkiä ja että niistä löytyy samantyyppistä tietoa eri vuosikymmeniltä, jopa vuosisadoilta. Arkistoaineistot, sekä paperiset että sähköisessä muodossa olevat, ovat tärkeä humanistisen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen lähde ja kohde. Ehdotetussa muodossaan laki vaarantaisi niiden tulevan tutkimuskäytön.

Vaikutusten arviointi

Tiedonhallinnan suunnittelu ja kuvaaminen:

-

Tietoturvallisuus:

-

Asian ja palvelujen tiedonhallinta:

-

Tietoaineistojen luovuttaminen ja sähköinen luovutustapa:

-

Tietoaineistojen säilyttäminen ja arkistointi:

-

Muuta huomioitavaa:

-

Hänninen Kirsi
Turun yliopiston humanistinen tiedekunta